

С. В. Якімова

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
канд. юрид. наук, доц.,
доцент кафедри кримінального права і процесу

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІХ

© Якімова С. В., 2015

Наведено порівняльну кримінологічну характеристику злочинів неповнолітніх та злочинів дорослих. Визначено сучасні тенденції злочинності неповнолітніх в Україні. Акцентується на особливостях, що визначають специфіку злочинів, які вчинюють неповнолітні особи. До особливостей кримінологічної характеристики злочинів неповнолітніх автор, зокрема, зараховує підвищену латентність, географію, груповий характер злочинної діяльності, залежність рівня злочинності від сезонних коливань, типовість та усіченість видової структури злочинів, порівняно більшу питому вагу злочинів, учинених у стані сп'яніння тощо. Наявність характерних особливостей злочинів неповнолітніх ретельно пояснюється. Узагальнено, що знання особливостей кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх сприяє розробленню диференційованих заходів запобігання правопорушенням цієї категорією осіб.

Ключові слова: неповнолітній, злочини, географія, структура, груповий характер, стан сп'яніння, особливості.

С. В. Якімова

ОСОБЕННОСТИ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

В статье содержится сравнительная криминологическая характеристика преступлений несовершеннолетних. Определены современные тенденции преступности несовершеннолетних в Украине. Акцентируется внимание на особенностях, определяющих специфику преступлений, которые совершаются несовершеннолетними лицами. К особенностям криминологической характеристики преступлений несовершеннолетних, в частности, автор относит повышенную латентность, географию, групповой характер преступной деятельности, зависимость уровня преступности от сезонных колебаний, типичность и усеченный характер видовой структуры преступлений, относительно больший удельный вес преступлений, совершенных в состоянии опьянения, прочее. Характерные особенности преступлений несовершеннолетних тщательно объясняются. Обобщено, что знание особенностей криминологической характеристики преступлений

несовершеннолетних способствует разработке дифференцированных мер пресечения правонарушений, которые совершает эта категория лиц.

Ключевые слова: несовершеннолетний, преступления, география, структура, групповой характер, состояние опьянения, особенности.

S. V. Yakimova

FEATURES CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF JUVENILE CRIME

The article contains a comparative criminological characteristics of juvenile crime. Identified current trends in juvenile crime in Ukraine. The attention is focused on the features that define the specifics of crimes committed by minors. The special features of the criminological characteristics of juvenile crime, in particular, the author considers increased latency, geography, group criminal activity, dependence of the level of crime by seasonal fluctuations, typical and truncated nature of the specific structure of crime, a relatively larger proportion of crimes committed in a state of intoxication other. The paper characteristics of juvenile crimes thoroughly explained. Generalize that knowledge of the characteristics of criminological characteristics of juvenile crimes contributes to the development of differentiated preventive measures offenses committed by this category of persons.

Key words: minor offense, geography, structure, group character, intoxication, especially.

Постановка проблеми. Злочинність неповнолітніх є невід'ємною складовою загальної злочинності. До того ж, як зазначає відомий російський кримінолог А. І. Долгова, злочинність неповнолітніх – це своєрідний “резерв” злочинності майбутніх десятиліть [1, с. 765]. Зростання рівня злочинності неповнолітніх за деякий час неодмінно призводить до зростання рівня рецидивної злочинності. Так, за результатами дослідження А. А. Тайбакова, понад половина (53 %) професійних злочинців свій перший злочин вчинили у віці 14–16 років; 39 % – у віці 17–18 років [2, с. 41]. З іншого боку, саме щодо неповнолітніх заходи профілактики виявляються найефективнішими. Перебуваючи на стадії формування особистості, неповнолітні правопорушники краще, ніж дорослі, піддаються впливу заходів виховного характеру, що дозволяє усунути дефекти їх соціалізації. Отже, вирішення проблеми запобігання злочинності неповнолітніх має розглядатися на найвищому державному рівні, а громадянське суспільство у цьому процесі повинно займати якнайактивнішу позицію. Разом з тим, зусилля держави та суспільства у напрямі попередження злочинності неповнолітніх може бути результативним лише за умови, якщо така діяльність спирається на належну теоретичну основу, невід'ємною складовою якої є кримінологічна характеристика, що враховує особовості цього виду злочинності.

Мета дослідження – з'ясувати особливості кримінологічної характеристики злочинів неповнолітніх, що становить інформаційно-аналітичну основу для розробки ефективних заходів запобігання їм.

Стан дослідження. У юридичній літературі дослідження злочинності неповнолітніх було започатковано у період радянської доби та плідно розвинулося у працях сучасних вітчизняних учених, зокрема Ю. А. Абросимової, Г. А. Аванесова, Ю. М. Антонян, В. С. Батиргарєєвої, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, О. І. Бугера, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, Н. М. Градецької, І. М. Даньшина, О. М. Джужи, А. І. Долгової, В. М. Дрьоміна, В. П. Ємельянова, А. Є. Жалінського, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, К. Є. Ігошева, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцева, Н. Ф. Кузнецової, В. В. Лунєєва, Г. М. Міньковського, Г. Г. Мошака, О. Б. Сахарова, О. Стеблинської О. С., В. Я. Тація, А. П. Тузова, В. О. Тулякова, В. І. Шакуна, О. М. Яковлева, Н. В. Яницької, А. О. Ярового. Результати аналізу сучасного стану розробки кримінологічної проблематики злочинності неповнолітніх засвідчують науково-практичний інтерес до проведення компаративістських досліджень. У зв'язку з цим низка провідних учених зосередили увагу на порівняльній характеристиці злочинності неповнолітніх в Україні та у провідних європейських державах. Передусім це праці І. І. Андріїва, М. А., Білоконь, О. М. Ведерникової, С. Ф. Денисова, Г. В. Дідківської, Т. С. Жукової, В. М. Кігаса, Е. Б. Мельникової та ін.

Виклад основних положень. У юридичній літературі поняття злочинності неповнолітніх, зазвичай, пов'язують з віком суб'єкта злочину. Так, у кримінології злочинність неповнолітніх розглядається як негативне явище, що проявляється у сукупності злочинів, вчинених особами у віці від 14 до 18 років. Вік є тією біологічною ознакою, що визначає соціально-психологічні особливості етіології злочинності неповнолітніх та специфіку засобів запобігання їм. До того ж вікова ознака має ще й юридичне значення. Відтак, зокрема, Є. Д. Лукьянчиков та Д. М. Письменний вважають, що доцільно аналізувати злочини неповнолітніх з огляду на вікові особливості контингенту неповнолітніх злочинів, а саме: 1 – злочини, вчинені неповнолітніми, які досягли 14 років (нижньої межі кримінальної відповідальності); 2 – злочини, вчинені неповнолітніми у віці від 14 до 16 років, на яких покладається кримінальна відповідальність лише за злочини, що характеризуються підвищеною суспільною небезпекою; 3 – злочини, вчинені неповнолітніми віком від 16 до 18 років, які підлягають кримінальній відповідальності у загальному порядку [3, с. 43].

За період з 2000 до 2014 рр. щорічна питома вага злочинності неповнолітніх серед усіх розслідуваних (розкритих) злочинів коливалась у межах 4,1–9,1 % (див. таблицю). При цьому спостерігалася тенденція до зниження не лише питомої ваги цього виду злочинності, але й абсолютного рівня виявлених злочинів неповнолітніх. Ця тенденція пояснюється активізацією профілактичної роботи правоохоронних органів (позитивна практика проведення оперативно-профілактичних операцій “Діти вулиці”, “Вокзал”, “Підліток”, “Генофонд”, “Канікули”, “Літо”, “Ялинка”, Всеукраїнський рейд “Урок”), а також застосуванням заходів, спрямованих на соціальний та правовий захист дітей, запобігання їх бездоглядності та безпритульності [4, с. 268].

Разом з тим незначні показники питомої ваги злочинності неповнолітніх у загальній масі розкритих злочинів не мають спотворювати загальне уявлення щодо реальних масштабів і суспільної небезпеки злочинності неповнолітніх. Так, оцінюючи показники кримінологічної характеристики необхідно зважати на те, що злочинність неповнолітніх охоплює лише чотирирічний період життя людини (14–18 років); тоді як так звана “злочинність дорослих” – десятиліття.

Злочинність неповнолітніх, порівняно зі злочинністю дорослих, характеризується підвищеною латентністю. Адже в багатьох випадках діяння, які вчинили особи, котрі не досягли вісімнадцяти років, сприймаються як дитячі пустощі, про які, зазвичай, не прийнято повідомляти у правоохоронні органи. За експертними оцінками, рівень злочинності

неповнолітніх у 3–4 рази перевищує офіційно зареєстрований [5, с. 275]. На латентність злочинності неповнолітніх опосередковано вказує й те, що з-поміж злочинів, вчинених неповнолітніми, майже 51–69 % щорічно становили тяжкі й особливо тяжкі злочини [6, с. 203].

**Динаміка питомої ваги й абсолютного рівня злочинів
неповнолітніх в Україні з 2000 до 2014 рр.**

Роки	Виявлено злочинів неповнолітніх /розслідувано усіх злочинів (розкрито), <i>абс.</i>	Питома вага злочинів неповнолітніх серед усіх розслідуваних (розкритих), %
2000	37239 / 410213	9,1
2001	36218 / 400403	9,0
2002	32335 / 403824	8,0
2003	33493 / 385827	8,7
2004	30950 / 372137	8,3
2005	26470 / 335309	7,9
2006	19888 / 298306	6,7
2007	18963 / 303971	6,2
2008	15846 / 295918	5,4
2009	15445 / 298650	5,2
2010	17342 / 324483	5,3
2011	17846 / 319589	5,6
2012	14544/292488	5,0
2013	8781/212436	4,1
2014	7467/ 179366	4,1

Визначаючи особливості кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх, варто зауважити, що злочинність неповнолітніх, як правило, загальнокримінальної спрямованості. До того ж структура злочинності неповнолітніх також має свої особливості, порівняно зі структурою загальної злочинності. Так, у кримінологічних джерелах відзначається, що структура злочинності неповнолітніх набуває усіченого вигляду, зважаючи на істотну перевагу таких видів злочинів, як крадіжки, хуліганства (разом становлять понад дві третини злочинів), грабежі та незаконне заволодіння транспортними засобами [6, с. 173–176]. Зокрема, крадіжки залишаються найпоширенішими видами в структурі злочинності неповнолітніх. Їхня питома вага щорічно коливається у межах від 40 % до 67 % [6, с. 206].

У структурі злочинності неповнолітніх грабежі становлять 8–18 %; розбої відповідно 2–4 %; шахрайства 2–3 %. Від 3 % до 5 % – незаконні заволодіння транспортними засобами. При цьому варто звернути увагу на те, що останнім часом намітилася небезпечна тенденція щодо зростання частки незаконного заволодіння саме автомобілями, з-поміж усіх незаконних заволодінь транспортними засобами.

Структурна частка злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (зокрема, ст. ст. 305–324 КК України), становить щорічно 5–6 % всіх злочинів, вчинених неповнолітніми. Питома вага хуліганства щорічно коливається у межах 4–7 %. Питома вага деяких інших видів злочинів порівняно незначна [6, с. 206].

Ще однією особливістю кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх є порівняно більша частка злочинів, вчинених у стані сп'яніння. Так, за даними О. Г. Кальмана у стані сп'яніння неповнолітні вчиняють до 90 % насильницьких і до 70 % корисливих злочинів

[8, с. 35]. За результатами дослідження О. С. Стеблинської у структурі злочинів, вчинених неповнолітніми у стані сп'яніння, переважали злочини проти власності; злочини проти життя та здоров'я особи; злочини проти громадського порядку та моральності; статеві злочини [9, с. 482–484].

До найнебезпечніших тенденцій щодо злочинів неповнолітніх, які вчиняються в стані сп'яніння, можна зарахувати – зростання кількості злочинів, вчинених з особливою жорстокістю, зухвалістю та цинізмом; – високий рівень рецидиву, що пов'язано з наркотичною залежністю, небажанням стати на шлях виправлення та прагненням швидко здобути “легкі гроші”; – збільшення коефіцієнта злочинної активності у віковій підгрупі 16–18 р.; – зростання кількості неповнолітніх, яких втягнули дорослі у злочинну діяльність, вчинення злочинів під дією наркотичних речовин чи алкоголю; – “фемінізація” злочинів неповнолітніх, які вчиняються в стані сп'яніння [10, с. 12–13].

На відміну від злочинності дорослих, злочинність неповнолітніх вирізняється груповим характером. Майже половину злочинів неповнолітні вчиняють у складі групи, а щодо окремих видів злочинів цей показник може бути ще вищим. Так, наприклад, до 75–80 % крадіжок, грабежів, хуліганства, вимагань та згвалтувань можуть вчинятися у складі групи. Зазвичай групи неповнолітніх нечисленні (2–3 особи), без стійкої організації, нетривалі за часом існування, оскільки були викриті правоохоронними органами, незважаючи на те, що формувалися з перспективою здійснення тривалої злочинної діяльності. Склад та інші якісні характеристики злочинних груп неповнолітніх залежать від виду вчинюваних злочинів та ситуації. Так, наприклад, заздалегідь сплановані крадіжки з квартир, сховищ, баз, складів, а також розбої вчиняються переважно групами неповнолітніх до трьох осіб, що зорганізовані та діяли більш-менш тривалий період. Ситуативні групові злочини, (наприклад, згвалтування, незаконне заволодіння транспортними засобами, грабежі, хуліганство) у 50–70 % випадках вчиняли численні групи неповнолітніх (до 5–7, а іноді й до 10 і більше осіб) без чіткої організації та без попередньої тривалої підготовки.

Груповий характер злочинної діяльності неповнолітніх пояснюється біологічними та соціальними передумовами підліткового гуртування, бажанням убезпечити себе від насильства однолітків або старших неповнолітніх (19 % хлопчиків, 11 % дівчаток) [11, с. 98]. Як зазначає Р. М. Булатов, втягнення 10–13-річних хлопчиків у злочинні угруповання відбувається під приводом їх захисту від насильства [12, с. 159]. Основними причинами об'єднання неповнолітніх в антисоціальні групи є не лише прагнення отримати прихильність та схвалення однолітків [13, с. 6–8], але й почуття неповноцінності, самотності, непорозуміння з боку сім'ї, бажання убезпечити себе від насильства з боку старших сильніших однолітків, а також прагнення до незалежності від батьків в матеріальному плані, які контролюють видатки, бажання “по-дорослому” проводити дозвілля, мати “кишенькові” гроші на особисті потреби, пов'язані з носінням престижних речей, відвідуванням розважальних закладів для молоді тощо.

Отже, загалом групи неповнолітніх, як правило, нечисленні, нестійкі, короткотермінові за часом існування, хоча половина з них були зорієнтовані на тривалу протиправну діяльність, яку припинили правоохоронні органи ще під час спільного вчинення першого. Разом з тим намітились небезпечні тенденції щодо групової злочинності неповнолітніх та, зокрема: зростання ступеня організованості злочинних груп неповнолітніх, питомої ваги неповнолітніх учасників, які раніше вчиняли злочини (до 7–8 %), а також питомої ваги груп неповнолітніх за участю дорослих (майже 3/5 груп), що підсилює орієнтацію злочинної групи на тривалу інтенсивну та зухвалішу злочинну діяльність [14, с. 229].

Рецидив становить 12–17 % серед всіх злочинів, вчинених неповнолітніми (для порівняння: питома вага рецидиву щодо злочинності дорослих – більше за 20 %) [15, с. 475]. Типовим для неповнолітніх є вчинення багатоепізодних крадіжок, грабежів та розбоїв. За вибірковими даними, майже 70 % засуджених неповнолітніх за корисливі злочини на момент притягнення до кримінальної відповідальності раніше вже вчиняли два і більше злочини [16, с. 316].

Злочинність неповнолітніх у містах співвідноситься із злочинністю неповнолітніх у сільській місцевості як 3 до 1. Це пояснюється тим, що у селах в неповнолітніх є менше вільного часу, адже здебільшого існує нагальна потреба допомагати батькам по господарству. У містах розвинена індустрія розваг, що не завжди позитивно відображається на виборі дозвілля неповнолітніми. До того ж у містах значну роль відіграє анонімний спосіб життя, а у селі “спрацьовує” соціальний контроль”. Разом з тим окремі дослідники небезпідставно скептично сприймають більше співвідношення злочинності неповнолітніх у містах, порівняно зі злочинністю у сільській місцевості, з огляду на моральний занепад у багатьох селах під впливом непродуманої економічної політики в аграрному секторі, а також прогресування алкоголізації сільських жителів; значні хиби у реагуванні органів внутрішніх справ на повідомлення про злочини. Як один з аргументів наводиться застереження, що не можна ототожнювати злочинність неповнолітніх сільських мешканців і неповнолітніх у сільській місцевості, оскільки певна частина останньої припадає на осіб, що тимчасово, особливо у літній період, перебували у сільській місцевості [16, с. 475]. З іншого боку, сільські жителі, опинившись в умовах міста та через труднощі їх адаптації можуть частіше вдаватися до злочинних способів задоволення своїх нагальних потреб, ніж ті особи, які уже призвичаїлися до міського способу життя.

Характеризуючи злочини неповнолітніх за місцем їх вчинення, в кримінологічних джерелах тривалий час зазначали, що до 80 % злочинів неповнолітні вчиняють поблизу свого місця проживання, навчання чи праці [17, с. 170]. Проте останнім часом зростає мобільність неповнолітніх, а тому почастишали випадки вчинення злочинів неповнолітніми у місцях проведення дозвілля (розважальні заклади), які розташовані далеко від місця проживання (кожний третій – четвертий злочин) [14, с. 229].

За часом вчинення більш ніж половина злочинів неповнолітніх вчиняється у вечірній час (після 22 години), в зимовий період – після 20 години. Скорочення кількості неповнолітніх, що працюють або навчаються, призвело до зменшення (з третини до однієї четвертої частини) кількості злочинів, вчинених у години перебування за місцем праці чи навчання [16, с. 475]. Для злочинності неповнолітніх характерне сезонне коливання, що збігається з канікулярними періодами.

В Україні існують яскраво виражені регіональні відмінності у злочинності неповнолітніх. Аналіз географії цього виду злочинності дає підстави стверджувати, що більшою кримінальною активністю неповнолітніх характеризуються східні регіони України [18, с. 297]. Проте, за даними МВС України, зокрема, за 2011 р. найбільш висока питома вага злочинності неповнолітніх серед усіх розкритих злочинів спостерігається у Житомирській (8,6 %), Кіровоградській (8,4 %), Закарпатській (8,0 %), Хмельницькій (7,9 %) та Волинській областях (7,6 %). Натомість найнижчий показник питомої ваги злочинності неповнолітніх, зокрема, зафіксовано у місті Києві (2,7 %), а також у Дніпропетровській (4,0 %), Луганській (4,5 %) областях, в Автономній Республіці Крим (4,9 %). На наше переконання, такий регіональний розподіл питомої ваги злочинності неповнолітніх певною мірою пов'язаний з різним ступенем народжуваності. Так, наприклад, народжуваність у Житомирській, Закарпатській, Рівненській

та в деяких інших аграрних областях, порівняно вища, аніж у промислових регіонах держави чи мегаполісах. Окрім цього, визначальний вплив спричиняє трудова міграція батьків із західних регіонів держави, які залишають дітей без належної уваги, опіки та контролю за їхньою поведінкою [6, с. 207].

Потерпілими від злочинів, які вчинені неповнолітніми, як правило, є члени їхніх сімей, інші родичі чи особи найближчого побутового оточення. Серед потерпілих переважають неповнолітні, хоча останнім часом, внаслідок групових злочинних посягань, потерпілими все частіше стають дорослі, й зокрема підприємці, інші представники бізнесу, інколи правоохоронці, коли посягання вчиняються з метою заволодіння зброєю. Жертвами групових хуліганських проявів неповнолітніх все частіше стають самотні особи похилого віку, особи, які перебувають в уразливому стані, через наявність якого не можуть чинити адекватного фізичного опору агресивно налаштованим підліткам.

За мотивацією продовжує домінувати насильницька та корисливо-насильницька. Зокрема, насильницькі злочини можуть вчинятися із застосуванням зброї, в основному холодної, знарядь катування, залякування, а також технічних засобів. Фізичне й психологічне знущання неповнолітні знімають на мобільний телефон з можливістю подальшого психологічного тиску на жертву та поширення принизливих сцен насильства через мережу Інтернет.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що загалом до особливостей кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх, передусім, слід зарахувати підвищену латентність, більшу питому вагу злочинів, учинених групою осіб, у стані сп'яніння, залежність рівня злочинності від сезонних коливань, типовість та усіченість структури цього виду злочинності тощо. Наявність особливостей кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх, передусім, визначається віковими особливостями та соціальною несформованістю особистості, яка учиняє відповідні злочини. Знання особливостей кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх сприяє розробленню диференційованих заходів запобігання правопорушенням цієї категорії осіб.

1. *Кримінологія: учебник для вузов / под общ. ред. А. И. Долговой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: НОРМА-ИНФРА, 2002. – 808 с.* 2. *Тайбаков А. А. Проблемы предупреждения и профилактики корыстной преступности: учебное пособие. – Петрозаводск: Изд-во Петрозаводского гос. ун-та, 2000. – 51 с.* 3. *Лукьянчиков Е. Д. Разрешение органами внутренних дел заявлений и сообщений о преступлениях несовершеннолетних: учебное пособие / Е. Д. Лукьянчиков, Д. П. Письменный. – К.: НИиРИО КВШ МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского, 1987. – 67 с.* 4. *Кримінологія і профілактика преступлений: учебник / под ред. А. И. Алексеева. – М.: МВШМ, 1989. – 431 с.* 5. *Кримінологія: учебник / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – М.: Юристъ, 1995. – 512 с.* 6. *Якімова С. В. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / С. В. Якімова, Н.Є. Маковецька, О. М. Омельчук. – Хмельницький: Хмельницький ун-т управління та права, 2014. – 442 с.* 7. *Астафев В. Д. Уголовная политика в области борьбы с преступностью несовершеннолетних / В. Д. Астафев // Вісник Луганської академії. – 2002. – Спец випуск. Ч.1. – С. 173–176.* 8. *Кальман О. Г. Стан і головні напрями попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми: монографія / О. Г. Кальман. – Харків: Гімназія, 2003. – 352 с.* 9. *Стеблінська О. С. Деякі негативні соціальні аспекти пияцтва і наркотизму та їх криміногенні властивості в структурі злочинності неповнолітніх / О. С. Стеблінська // Визначальні тенденції генезу державності і права: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конференції “Треті Прибузькі юридичні читання”. –*

Миколаїв: Іліон, 2007 р. – С. 482–484. 10. Стеблинська О. С. Запобігання злочинам, які вчиняються неповнолітніми в стані сп'яніння: : автореф. дис. ... канд.. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / О. С. Стеблинська; Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2008. – 18 с. 11. Ханипова Р. Деликвентность современные подростковые общества и насильственные практики / Р. Ханипова // Социологические исследования. – 2007. – № 12. – С. 95–103. 12. Булатов Р. М. “Казанские моталки”: особенности их асоциальной субкультуры / Р. М. Булатов // Криминологи о неформальных молодежных объединениях. – М.: Юридическая литература, 1990 . – С. 132–168. 13. Корсак К. “Альфа-злочини”. Чи можна їх зарадити? / К. Корсак // Науковий світ. – 2006. – № 9. – С. 6–8. 14. Алауханов Есберген. Криминология: учебник / Есберген Алауханов. – Алматы: Академия МВД Республики Казахстан, 2008. – 324 с. 15. Криминология: учебник / под ред. В. Н. Бурлакова, Н. М. Кропачева. – СПб.: Санкт-Петербургский государственный университет, Питер, 2002. – 554 с. 16. Закалюк А. П. Теоретичні засади та історія української криминологічної науки // Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3 кн. / Закалюк А. П. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. – 424 с. 17. Александров Ю. В. Криминологія: курс лекцій / Ю. В. Александров, А. П. Гель, Г. С. Семаков. – К.: МАУП, 2002. – 325 с. 18. Бабенко А. М. Географія злочинності неповнолітніх: що очікує Україну через 10 років? / А. М. Бабенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 1–3. – С. 296–300.